

TOŻSAMOŚĆ MIEJSCA/KRAJOBRAZU

Termin rozumiany dwójako: 1) w duchu badań krajobrazu kulturowego, jako elementy tworzące specyficzną całość, stanowiące o wyjątkowości danego krajobrazu w stosunku do innych i wpływających na tożsamość grup; 2) psychologicznie, jako kategorię opisu tożsamości jednostek i grup w perspektywie ich relacji z miejscami (ang. *place-identity*).

Należy podkreślić, że każde miejsce, niejako z definicji (Heidegger), posiada tożsamość. Jest zatem wyodrębniane z całości, obdarzone *genius loci*, posiada historyczną ciągłość, stanowi oazę bezpieczeństwa i jest autentyczne (Lewicka). Miejsca pozbawione tożsamości nazywa się z tego powodu nie-miejscami i przeciwstawia tym pierwszym.

Sauer podkreśla, że tożsamość krajobrazu zasadza się na określonej konstytucji, decydującej o specyfice miejsca, a jednocześnie odgraniczającej go od innych i wpływającej na doświadczanie krajobrazu jako „narzucającą się patrzącemu formę”. Myga-Piątek wyróżnia siedem grup czynników decydujących o tożsamości krajobrazu (w odniesieniu do Żuław Wiślanych): 1) przyrodnicze (np. żyzne mady i obfitość wody), 2) biopsychiczne (np. pracowitość, zorganizowanie), 3) religijne (np. prześladowania, które wpłynęły na osadnictwo olęderskie), 4) społeczne (np. różnicujące charakter i lokalizację zabudowań), 5) polityczne i administracyjno-prawne (np. edykt anymennonicki pozbawiający prawa dzierżawy i posiadania majątku), 6) historyczne i kulturowe (np. wpływy rzymskie i skandynawskie), 7) postępu cywilizacyjnego (np. infrastrukturę melioracyjną).

Terminem można posługiwać się w węższym znaczeniu, w kontekście procesów tożsamościowych i w odniesieniu do grup, narodów i społeczeństw oraz ich relacji z miejscami i krajobrazami. Cosgrove zaznacza, że krajobrazy, z jednej strony, konstruują zbiorowe tożsamości, z drugiej natomiast są ich wyrazem. Przykładem jest państwo narodowe i tożsamość narodowa, które dla swego ukonstytuowania wymagały ustalenia relacji pomiędzy obrazami przyrody (rodzimej) a ludźmi (narodem), zamieszkującymi określone terytorium. Proces ten najwyraźniej zarysował się w Niemczech, gdzie pojęcie ojczyzny, domu (niem. *Heimat*) powiązано geograficznie z krajobrazem. Przykładowo górską topografią okresu hercyńskiego, gęste lasy i wrzosowiska zaczęły być określane jako germańskie, a za sprawą literatury i malarstwa urosły do rangi ikon. Wyrazem wytwarzania tożsamości miejsc i grup stała się ochrona krajobrazów i dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego, znajdująca wyraz np. w idei parków narodowych, których czas zakładania (XIX w.) zbiega się z powstawaniem państw narodowych.

Czynnikiem odmiennym, wspierającym dbanie o tożsamość krajobrazu i miejsc, są działania skoncentrowane na regionalności. Przykładem dbania o perły dziedzictwa lokalnego jako dobra cywilizacji są prace UNESCO, z kolei kultywację kultur rodzimych w skali globalnej ilustruje inicjatywa *cittaslow* (wł. i ang. powolne miasto). *Cittaslow* to ruch miast (do 50 tys. mieszkańców) na całym świecie, który za cel wyznacza sobie pielęgnowanie lokalnych tożsamości, ochronę dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, zaangażowanie społeczne i zrównoważony rozwój. W ten sposób *cittaslow* tworzy strategię dającą odpór

homogenizującym procesom globalizacji i nacjonalizacji, zapewniającą ochronę lokalizmowi i tożsamości miejsca.

[Ł.P.]

Literatura:

Ashworth, Gregory J., Graham, Brian J., Tunbridge, John E. *Pluralising pasts: heritage, identity and place in multicultural societies*. London: Pluto Press, 2007.

Cosgrove, Denis E. „Krajobraz i europejski zmysł wzroku – przyglądanie się naturze”, tłum. B. Frydryczak. W *Krajobrazy: antologia tekstów*, red. Beata Frydryczak i Dorota Angutek, 77–104. Poznań: Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, 2014.

Jaszczak, Agnieszka, Antolak, Mariusz. „Tożsamość krajobrazu a przestrzeń społeczna”. *Prace komisji krajobrazu kulturowego*, nr 28 (2015): 109–17.

Lewicka, Maria. „Miejsce”. W *Modi memorandi: leksykon kultury pamięci*, red. Magdalena Saryusz-Wolska i Robert Traba, 227–29. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar, 2014.

Myga-Piątek, Urszula. *Krajobrazy kulturowe: aspekty ewolucyjne i typologiczne*. Katowice: Uniwersytet Śląski, 2012.

Sauer, Carl. „Morfologia krajobrazu”, tłum. M. Górna. W *Krajobrazy: antologia tekstów*, red. Beata Frydryczak i Dorota Angutek, 21–34. Poznań: Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, 2014.

Scannell, Leila, Gifford, Robert. „Defining place attachment: A tripartite organizing framework”. *Journal of Environmental Psychology* 30, nr 1 (2010): 1–10.